

Agnieszka Hobot

**ISTOTNE PROBLEMY GOSPODARKI WODNEJ
W PIERWSZYM CYKLU PLANISTYCZNYM
W ŚWIETLE WYMAGAŃ RAMOWEJ DYREKTYWY
WODNEJ**

***MAIN ISSUES OF WATER MANAGEMENT IN THE FIRST
MANAGEMENT PLANNING PROCESS IN REQUIREMENTS
OF THE WATER FRAMEWORK DIRECTIVE***

Streszczenie

Od kilku lat w Polsce prowadzone są prace związane z implementacją tzw. Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW) czyli Dyrektywy 2000/60/WE, które zmierzają do opracowania planów gospodarowania wodami dla obszarów dorzeczy, w tym obszarów dorzeczy międzynarodowych. Horyzontem czasowym jest 2015 rok, gdyż do tego czasu jednolite części wód (w myśl art. 2 pkt.10 RDW) powinny osiągnąć dobry stan. Zgodnie z zapisami RDW oraz Prawa wodnego wśród elementów, a właściwie etapów zmierzających do opracowania planów gospodarowania wodami jest wskazanie istotnych problemów gospodarki wodnej (IP). Obecnie w Polsce trwa półroczny proces konsultacji jednego z elementów do opracowania takiego planu pod tytułem *Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej dla obszarów dorzeczy*. Na pytania czym są istotne problemy gospodarki wodnej w rozumieniu RDW oraz jaki kształt przybiorą w pierwszym cyklu planistycznym w Polsce, starano się odpowiedzieć w niniejszym referacie. Podstawą do analizy były prace prowadzone w latach 2004–2006 dla zlewni pilotowej „Górna Wisła” (zlewnia Wisły od źródeł do ujścia Raby) oraz obecnie prowadzone prace nad dokumentem *Przegląd IP*.

Słowa kluczowe: Ramowa Dyrektywa Wodna, gospodarowanie wodami, istotne problemy

Summary

From several years in Poland last studies related with Water Framework Directive implementation (WFD) or Directive 2000/60/WE. All of these studies aim to develop river basin management plans for river basin districts, in this areas of international river basin districts. The time horizon is the year 2015, till when multi-purpose water bodies (according to the art. 2 point 10 WFD) should reach good status. According to WFD and Water Law records among elements, and practically stages aiming to develop river basin management plans, is to indicate main issues of water management (IP). The half-year consultation process, called IP review currently last in Poland. On the questions, what are main water management issues in the WFD understanding and what form will they reach in the first planning cycle in Poland, this report tried to answer. The base for analysis were studies from years 2004–2006 for the "Upper Vistula" pilot river basin and actually being performed "Main water management issues review for the river basin districts".

Key words: Water Framework Directive, water management, main issues

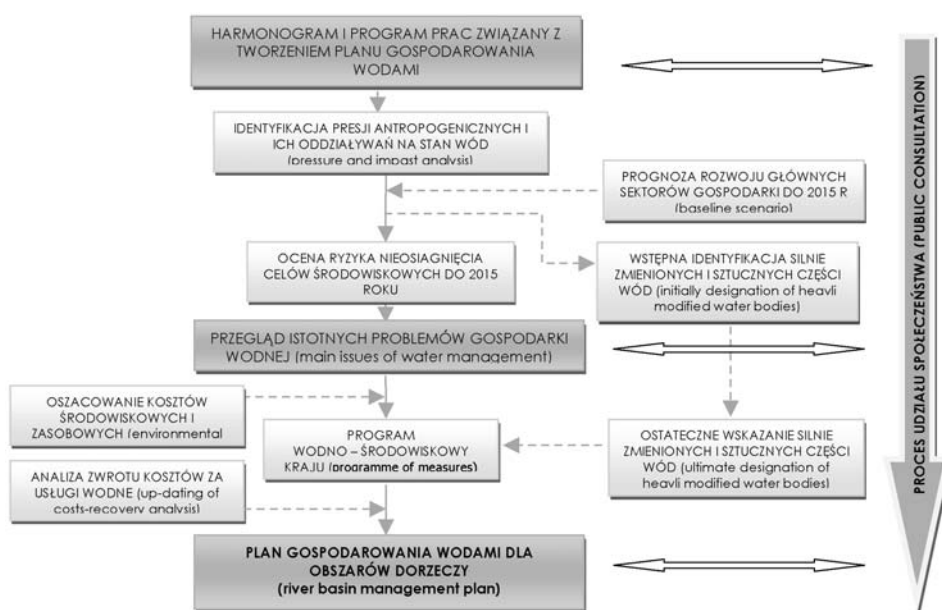
WSTĘP

Literalna lektura RDW [Dyrektywa... 2000] czy Prawa wodnego [Ustawa.. 2001] nie pozwala na zdefiniowanie pojęcia jakim są istotne problemy gospodarki wodnej. W art. 14 RDW, związanym z konsultacjami społecznymi, istnieje zapis dotyczący konieczności opublikowania i udostępnienia społeczeństwu w celu zgłaszania uwag *pośredniego przeglądu istotnych problemów gospodarki wodnej określonych w danym dorzeczu*, w terminie *co najmniej dwóch lat przed rozpoczęciem okresu, do którego odnosi się plan*. Niewiele informacji, na temat samej definicji istotnych problemów, można znaleźć również w wytycznych Komisji Europejskiej dotyczących informowania społeczeństwa [Poradnik... 2002]. Zapis dotyczący IP przetransponowano do prawa polskiego pod nazwą: *przeгляд istotnych problemów gospodarki wodnej określonych dla danego obszaru dorzecza* – art. 119 pkt. 7. Jak zatem zdefiniować pojęcie istotnych problemów gospodarki wodnej zgodnie z RDW? Biorąc pod uwagę wszystkie składowe pełnego cyklu planistycznego oraz korelacje pomiędzy nimi, można stwierdzić, iż problemy gospodarki wodnej to przede wszystkim te czynniki, które utrudniają osiągnięcie przez wody, wskazanych w RDW celów środowiskowych czyli dobrego stanu lub dobrego potencjału w przypadku wód sztucznych i silnie zmienionych¹. Czynniki te w większości łatwe do zdiagnozowania jak odprowadzanie nieoczyszczonych ścieków do wód, mogą być również trudne do zniwelowania – potrzebny jest na to odpowiedni czas, środki finansowe a przede wszystkim podniesienie świadomości ekologicznej naszego społeczeń-

¹ Sztuczna część wód oznacza część wód powierzchniowych powstałych w wyniku działalności antropogenicznej, silnie zmieniona część wód oznacza część wód powierzchniowych, której charakter został znacznie zmieniony na skutek działalności człowieka.

stwa. Zrównoważony rozwój wymaga, aby wskazane IP dotyczyły także innych celów związanych z gospodarką wodną jak ochrona przeciwpowodziowa czy zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości wody do spożycia. Miejsce IP w procesie planowania gospodarowania wodami przedstawiono na rysunku. Zgodnie z rysunkiem, aby opracować *Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej* należy szczegółowo rozpoznać i zdiagnozować stan środowiska wodnego podlegającego ciągłej antropopresji. Właściwie przeprowadzona analiza presji i wpływów oraz ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych powinny stanowić podstawę do wskazania IP, a tym samym stać się uzasadnieniem dla ich wyboru w procesie konsultacji społecznych. Odpowiedzią na problemy gospodarki wodnej powinien być program wodno-środowiskowy kraju, zawierający zestawy działań naprawczych dla wszystkich części wód w Polsce. W tym kontekście oczywistym staje się następstwo poszczególnych faz planowania, w których najpierw należy uściślić skalę potrzeb a następnie zidentyfikować odpowiadające tym potrzebom działania.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie istotnych problemów gospodarki wodnej, jako etapu we wdrażaniu RDW, na podstawie doświadczeń zdobytych przy realizacji *Przeglądów IP*.

Rysunek 1. Istotne problemy gospodarki wodnej w procesie planowania gospodarowania wodami

Figure 1. Main issues of water management in the management planning process

DOŚWIADCZENIA ZE ZLEWNI PILOTOWEJ...

Kilkuletni proces „nauki” oraz analizy treści zawartych w RDW [Dyrektywa... 2000] oparto między innymi na międzynarodowych projektach bliźniaczych. Jednym z takich projektów, był polsko-francuski Projekt Phare PL2003/IB/EN/02, w ramach którego, w latach 2004–2006 prowadzono prace pilotowe w zlewni *Górna Wisła* (zlewnia Wisły od źródeł do ujścia Raby). Działania te pozwoliły na przetestowanie procesu planowania, a tym samym dały wskazówki metodyczne do opracowania *Przeglądu IP*.

Niezbędnym założeniem, jakie poczyniono przed przystąpieniem do realizacji prac, było przyjęcie skali dla jakiej należy identyfikować poszczególne IP. Ponieważ sprawozdawczość do Komisji Europejskiej wymaga opracowania programów działań dla wszystkich części wód, początkowo przyjęto właśnie taką skalę opracowań. Jednak już na etapie charakterystyki okazało się to mało realnym, a nawet niemożliwym do spełnienia kryterium, ponieważ w samej zlewni pilotowej wyznaczonych było 214 jednolitych części wód powierzchniowych. Wobec powyższego podjęto decyzję o scalaniu części wód, co w efekcie pozwoliło na opracowanie *Przeglądu IP*. W tym miejscu należy nadmienić, iż nowo utworzona jednostka opracowania, czyli Scalona Część Wód Powierzchniowych (SCWP), została uznana na poziomie krajowym za optymalną przy podejmowaniu większości prac planistycznych.

Doświadczenia zdobyte podczas prac pilotowych nad Przeglądem istotnych problemów gospodarki wodnej w zlewni pilotowej Górna Wisła [Banaszak i in. 2005] zawarto w Wytycznych i rekomendacjach dla procesu planowania według Ramowej Dyrektywy Wodnej [Praca zbiorowa... 2006]. Wytyczne w zakresie opracowania Przeglądu IP opierały się na prostych założeniach i obejmowały cztery etapy opracowania. Zadaniem pierwszego etapu było wstępne określenie listy istotnych problemów. W etapie tym zakładano analizę dostępnych informacji związanych z jakością i ilością części wód powierzchniowych i podziemnych, presjami, obszarami chronionymi itp. Kolejny krok polegał na zorganizowaniu spotkania z ekspertami, którego rezultatem powinna być wstępna lista IP z określeniem ich wielkości (kwantyfikacja zjawisk) oraz skali występowania (odniesienie przestrzenne). Biorąc pod uwagę fakt, iż Przegląd IP powinien zostać rozpowszechniony, a materiały źródłowe udostępnione na żądanie zainteresowanych stron, w kolejnym etapie prac przewidziano opracowanie raportu na temat istotnych problemów. Raport powinien zawierać szczegółowe charakterystyki stanu części wód oraz wyjaśnienia do zaproponowanej listy IP, które wskazywałyby na duże znaczenie wybranych problemów

oraz rozpatrywaną tematykę. Prace nad właściwym dokumentem – Przeglądem IP, zaproponowano rozpocząć w trzecim etapie. Przegląd IP jako dokument przeznaczony do konsultacji z szeroko rozumianym społeczeństwem, powinien zawierać jedynie wylistowanie wszystkich IP wraz z krótkim opisem charakterystyki. Należy przy tym pamiętać, iż podstawą uzyskania właściwej informacji zwrotnej, od osób niezwiązanych z gospodarką wodną czy wdrażaniem RDW, jest czytelność i przejrzystość konsultowanego dokumentu. Etap czwarty to konsultacje społeczne Przeglądu IP. Element udziału społeczeństwa we wdrażaniu poszczególnych etapów procesu planowania stanowi odrębny temat do rozważań, dlatego nie przytoczono w niniejszym artykule możliwych technik i sposobów konsultacji.

Lista istotnych problemów gospodarki wodnej w zlewni pilotowej *Górna Wisła* przedstawiała się następująco:

1. Odprowadzanie nieoczyszczonych ścieków komunalnych.
2. Odprowadzanie przez zakłady górnicze wysoko zasolonych wód z odwodnienia kopalń.
3. Zmiany hydromorfologiczne i hydrogeologiczne.
4. Odprowadzanie nieoczyszczonych ścieków przemysłowych.
5. Pobór wód powierzchniowych dla zaopatrzenia ludności i przemysłu.
6. Zagrożenie powodziowe.
7. Niezabezpieczone składowiska odpadów komunalnych i przemysłowych.
8. Zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł rolniczych.
9. Odprowadzanie wód wykorzystywanych do hodowli ryb (stawy rybne).

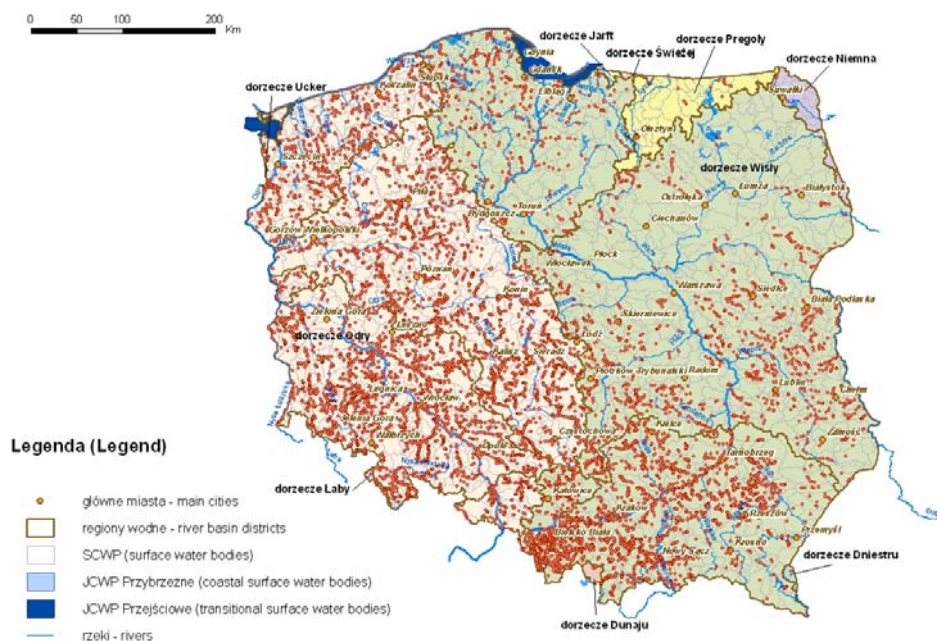
W dokumencie przedstawiono tematykę poszczególnych IP, przyczynę identyfikacji oraz zasięg występowania (opracowania mapowe) w odniesieniu do scalonych części wód powierzchniowych oraz części wód podziemnych. Tak opracowany *Przegląd IP* konsultowano, na kilku lokalnie zorganizowanych spotkaniach, w ramach Projektu Phare PL2003/IB/EN/02.

PRZEGLĄD ISTOTNYCH PROBLEMÓW DLA OBSZARÓW DORZECZY

Na początku 2006 roku na poziomie krajowym, biorąc pod uwagę doświadczenia pilotowe, rozpoczęto pracę nad przygotowaniem wskazówek do opracowania *Przeglądu IP* dla wszystkich obszarów dorzeczy w Polsce². Należy dodać, iż terminem wiążącym dla wszystkich Państw Członkowskich na opublikowanie *Przeglądu IP* była data 22 grudnia 2007 roku. Wobec powyższego roz-

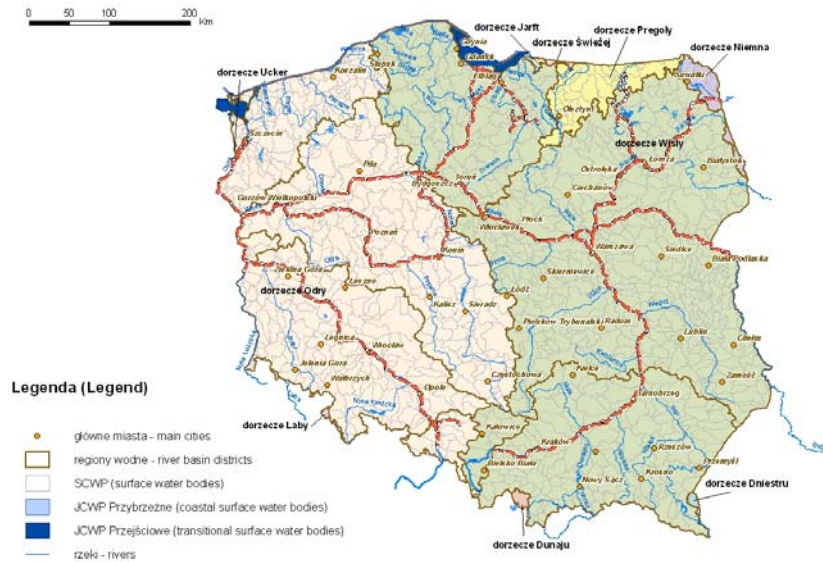
² Odpowiedzialny za opracowanie dokumentu jest Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (art. 119 Ustawy Prawo wodne).

poczęto prace nad przygotowaniem raportów oraz określeniem wstępnych listy IP dla regionów wodnych³. Aby podejście do wyznaczania istotnych problemów było podobne i kompleksowe, należało zachować jednolitą metodykę ich wyznaczania w poszczególnych regionach wodnych. Z tego powodu podjęto decyzję o opracowaniu katalogu IP. Wszystkie zagadnienia uszczegółowiono w stopniu zapewniającym jednorodne podejście do tematu przez instytucje opracowujące wstępne listy IP na poziomie regionalnym. Ponieważ RDW wymaga opracowania *Przeglądu IP* dla obszarów dorzeczy, kolejne prace polegały na scaleniu raportów regionalnych w jeden dokument. W raporcie krajowym [6] zamieszczono wyniki poprzednich etapów planowania, aby umożliwić przedstawienie powiązań pomiędzy analizą presji i wpływów antropogenicznych a identyfikacją problemów w gospodarce wodnej. Przykładowo dla IP pod nazwą *zaburzenia ciągłości biologicznej rzek i potoków* rozpatrywano między innymi zabudowę poprzeczną i podłużną rzek i potoków oraz żeglowne wykorzystanie wód (rys 2 i 3). Wyniki z poszczególnych regionów z uwzględnieniem tego aspektu zamieszczone są na rysunku 4.

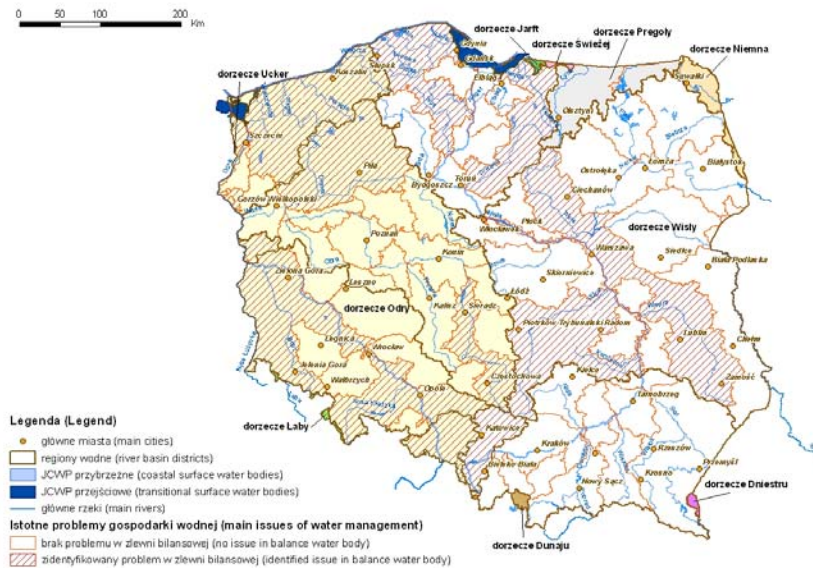

Rysunek 2. Obiekty powodujące presje – budowle poprzeczne
Figure 2. Objects causing pressure – traverse buildings

³ Instytucjami odpowiedzialnymi za opracowanie raportów były Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej.

Rysunek 3. Obiekty powodujące presje – drogi wodne
Figure 3. Objects causing pressure – water way

Rysunek 4. Występowanie istotnego problemu
Figure 4. Occurrence of main issues

Ponieważ prace pilotowe miały miejsce w dorzeczu Wisły, dla porównania zamieszczono poniżej wstępną listę IP pochodzącą z *Przeglądu istotnych problemów gospodarki wodnej dla obszarów dorzeczy*.

1. Nadmierne rozdysponowanie zasobów wód powierzchniowych i podziemnych.
2. Odprowadzanie nieoczyszczonych i niedostatecznie oczyszczonych ścieków komunalnych i przemysłowych oraz wód chłodniczych.
3. Niedostateczna sanitacja obszarów wiejskich i rekreacyjnych.
4. Zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł rolniczych.
5. Zaśmiecenie koryt rzek i potoków.
6. Zaburzenia ciągłości biologicznej rzek i potoków.
7. Ochrona przed powodzią.
8. Przeciwdziałanie skutkom suszy.

Jak już wspomniano we wstępie niniejszego artykułu obecnie prowadzone są konsultacje omawianego dokumentu. Każda zainteresowana tematyką osoba, poprzez wypełnienie odpowiedniej ankiety, może wypowiedzieć się w kwestii problemów związanych z gospodarowaniem wodami. Dokumenty można znaleźć między innymi na stronach internetowych instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie RDW w Polsce.

WNIOSKI

Prace pilotowe prowadzone były na niewielką skalę i pozwoliły jedynie na przybliżenie i „oswojenie się” z tematem jakim są istotne problemy gospodarki wodnej. Obecnie prowadzone analizy związane z dokumentami krajowymi pokazują o jakie elementy na dzień dzisiejszy należy uzupełnić metodykę identyfikacji IP. Pierwsze prace związane z IP pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

1. Koniecznym jest wypracowanie kryteriów pozwalających na taką samą interpretację danego IP we wszystkich regionach wodnych, ich brak powodował duże rozbieżności w uznaniu problemu za istotny.
2. Przy opracowaniu analizy presji i wpływów antropogenicznych należy uwzględnić taką formę prezentacji wyników, aby umożliwić bezpośrednio ich wykorzystanie przy identyfikacji IP.
3. Bardzo korzystne okazało się stworzenie katalogu IP, nie zaistniał problem z rozbieżnością nazw i interpretacją zjawisk. Pierwsze konsultacje pokazują jednak, iż konieczne będzie jego uzupełnienie.
4. Wystarczającą skalą odniesienia okazały się zlewnie bilansowe, a nie scalone części wód jak w przypadku prac pilotowych czy innych działań plani-

stycznych. Taka skala umożliwi właściwe „łączenie” problemów dla obszarów dorzeczy.

5. Przy dowodzeniu ważkości IP należy podjąć próbę wypracowania kompromisu pomiędzy użytkownikami wód, organizacjami ekologicznymi a administracją odpowiedzialną za realizację większości działań związanych z gospodarką wodną w Polsce.

Proces planowania w gospodarowaniu wodami jest procesem iteracyjnym, dlatego wszelkie spostrzeżenia co do wytycznych i samego dokumentu powinny zostać uwzględnione przy realizacji kolejnych prac. Takie podejście pozwala na ciągle udoskonalanie wypracowanych dokumentów. Ramowa Dyrektywa Wodna [Dyrektywa... 2000] przekazuje również przesłanie co do istotności udziału społeczeństwa w podejmowaniu kluczowych decyzji związanych z gospodarowaniem wodami. Wprowadzenie elementów konsultacji znacznie wspomogę proces edukacji ekologicznej społeczeństwa.

BIBLIOGRAFIA

- Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.
Ustawa Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 r. (tekst jednolity: Dz.U. z dnia 07.12.2005 r., Nr 239, poz. 2019).
Poradnik metodyczny dotyczący udziału społeczeństwa we wdrażaniu przepisów Ramowej Dyrektywy Wodnej, Komisja Europejska, 2002.
Banaszak K., Grela J., Hobot A. *Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej w zlewni pilotowej Górna Wisła*, Gliwice, Kraków 2005.
Praca zbiorowa *Wytyczne i rekomendacje dla procesu planowania według Ramowej Dyrektywy Wodnej*. Kraków, 2006.
Praca zbiorowa pod kier. Hobot A. *Raport dot. istotnych problemów gospodarki wodnej dla obszarów dorzeczy*. Tarnów 2007.

Mgr inż. Agnieszka Hobot
Pracownia Gospodarki Wodnej i Ochrony Środowiska
MGGP S.A. ul. J. Lea 112, 30-133 Kraków
tel. 12/639 17 46
e-mail: ahobot@mggp.com.pl

Recenzent: *Prof. dr hab. Stanisław Krzanowski*